

„Zeng, zúg a mozdonyok sípja: Minden szavát szívünkbe írta.”^[1]

Sztálin halála Magyarországon 1953-ban

„A nagygyűlések mindenhol mély benyomást keltettek a dolgozóiban. A dolgozók Sztálin elvtárs és a Szovjetunió iránti forró szeretetük és ragaszkodásuknak olyan példáját adták, amit eddig nem tapasztaltak. Baján reggeltől estig egyesével, kettesével mentek a szovjet hősi emlékműhöz. Estére a szeretet virágai, kis ibolya és hóvirágcsokrok gyűltek halomba. A salgótarjáni dolgozók, bányászasszonyok, s még sok más város dolgozói árasztották el virágaikkal Sztálin elvtárs hős katonáinak emlékműveit.”

Bevezetés

Forrásközlésünk a Sztálin halála körüli magyarországi események felidézésével azt a történelmi pillanatot, azokat a különleges, a kortársak és szemtanúk számára emlékeztető napokat próbálja megragadni levéltári források, sajtókiadványok és fényképfelvételek segítségével, amelyek egyértelműen érzékeltetik a korszak, a gyengülő személyi kultusz légkörét, hangulatát.

A fenti idézet **Kövesi Endre**, „Mozdonyok sípja” című költeményéből vettük. A vers 1953. március 10-én, Sztálin temetésének másnapján jelent meg a *Szabad Nép*-ben. Az 1953. március 5-én, 74 éves korában meghalt Sztálin halálhíre világtörténelmi jelentőségű esemény volt, hiszen Sztálin a szovjet világbirodalom elsőszámú vezetőjeként a kommunista „világmozgalmat” is irányította, és halálával teljesen új bel- és külpolitikai helyzet állt elő. Bebalzsamozott holtteste mellett megkezdődött a hatalmi rivalizálás lehetséges utódai - *L. P. Berija, V. M. Molotov, G. M. Malenkov, Ny. A. Bulganyin és Ny. Sz. Hruscsov* - között. Ez a küzdelem csak az ötvenes évek második felére dőlt el egyértelműen Hruscsov javára, s érzékelhetően hatott a csatlós országok, így Magyarország politikájára is.

Hazánkban az ötvenes évek eleje a magyarországi sztálinizmus tetőzése és mélypontja volt egyidejűleg, amit a gazdaságpolitikai hibák következtében előállt életszínvonal-csökkenés, a lakosságra nehezedő mind nagyobb terhek, a megfélemlítettség és kiábrándultság, az éberségi kampányok, az ellenségkeresés és a személyi kultusz jellemzett. Soha annyi embert nem ért presszió, mint ezekben az években. Több tízezer embert internáltak, ill. kerültek rendőri őrizetbe, közel tizenháromezer főt, két és félezer családot telepítettek és tiltottak ki Budapestről. 1950-1953 között mintegy egymillió embert vontak ügyészi eljárás alá, minden második ellen vádat is emeltek. A Sztálin halála után rövidesen bekövetkező változások során hozott közkegyelmi rendelet több mint hétszáz ezer embert érintett. 1953-ra a magyar nép teljesen elnyomorodott, szinte utolsó tartalékait is felélte, családok sokasága éhezett. A félelemlnél csak a kiábrándultság és a gyűlölet volt erősebb. Nem csoda, ha Sztálin halálának hírére a magyar lakosság egy része megrettent, félt a bizonytalanságtól, mások azonban titokban fellélegeztek.

Képgaléria megtekintése^[2]

Sztálin betegségéről az átlag magyar ember 1953. március 4-én értesülhetett először a Kossuth Rádióból. A **TASZSZ** közleménye szerint - ezt ismertette a magyar rádió is - Sztálin másodikán éjszaka agyvérzést kapott. Hegedűs András, aki akkor az MDP Politikai Bizottságának tagja és az állami gazdaságok minisztere volt, a pártközpontban olvasta a hivatalos értesítést Sztálin betegségről: „Tudtuk, hogy a hatalmon lévő pártokban a vezetők betegsége titkos ügy, és ezért erős gyanú élt bennünk, hogy Sztálin agyvérzésének a bejelentése tulajdonképpen Sztálin halálát jelenti.” A Sztálin megbetegedéséről szóló hír váratlanul érkezett, ekkor még mindenki reménykedett. A hivatalos verzió szerint Sztálin 1953. március 5-én, késő este, 21.50-kor halt meg. Ez jelent meg a Szabad Nép március 6-ai pénteki különkiadásában olvasható közleményben. (A március 7-ei Szabad Nép ismét teljes terjedelmében közölte a külön számban publikált **írásokat**.)

A Szabad Nép és a Népszava első oldalán közölte Rákosi Máttyás Moszkvába küldött táviratát, amelyben még reményét fejezte ki Sztálin felépülése miatt, de közölte a Kínai Kommunista Párt nevében megnyilatkozó *Mao Ce-tung*, a lengyel *Boleslaw Bierut* főtitkár, a csehszlovák kommunista vezére, *Klement Gottwald*, a bulgár *Vlko Cservenkov* főtitkár és *Enver Hodzsa* az Albán Munkapárt első titkárának nagyjából azonos szövegű sürgönyét is. A nyugatiak közül *Jacques Duclos* francia pártfőtitkár és *Benoit Franchon* szakszervezeti vezető, valamint *Palmiro Togliatti*, az Olasz KP főtitkára táviratát hozták a napilapok.

A Magyar Rádió március 6-án, péntek reggel jelentette be hivatalosan Sztálin halálát. Ettől kezdve a Kossuth és Petőfi Rádió ugyanazt a műsort közvetítette, s félóránként ismételték a szovjet párt közleményét: [popup title="Eltávozott korunk legnagyobb embere [...] utolsó dobant a lángeszű bölcs szíve" format="Default click" activate="click" close text="Vámos György: „Mit ér a szó most? Rádióműsorok Sztálin haláláról. Beszélő. 2003. 3. sz.”] A rádióműsorok egészen a temetésig, március 9-éig Sztálin jegyében zajlottak, még a zeneszámok is csak róla szóltak.

A Magyar Dolgozók Pártja Titkársága 1953. március 6-án rendkívüli ülést tartott, amelyen a Sztálin halálával kapcsolatos tennivalókat tárgyalták. A Titkárság tudomásul vette Rákosi Máttyás megemlékezését Sztálin haláláról, majd határozta arról, hogy az Országgyűlés soron következő ülését 1953. március 9-ére össze kell hívni, ahol meg kell emlékezni Sztálinról, és érdemeit törvényben kell megörökíteni. Az ülésen a Titkárság határozatot hozott, hogy az MDP Központi Vezetősége, a Minisztertanács és az Elnöki Tanács felhívással forduljon a párt valamennyi tagjához és az ország dolgozó népéhez. Nemzeti gyászt kell elrendelni, és a temetés napján az egész országban gyászünnepeken kell megemlékezni. A Szovjetunió budapesti nagykövetségének együttérzésüket kell kifejezni. A Titkárság utasította a vidéki lapok szerkesztőseit a TASZSZ jelentés közlésére, s előírta, hogy a megyei lapok vezércikkben foglalkozzanak Sztálin halálával. A további szükséges intézkedések megtételére háromtagú bizottságot választottak, amelynek tagjai: *Rákosi Máttyás, Gerő Ernő és Nagy Imre lettek*.

Március 6-án, délnél Rákosi Máttyás vezetésével az MDP Központi Vezetősége, a Minisztertanács képviselői és az Elnöki Tanács küldöttsége *Dobi Istvánnak*, az Elnöki Tanács elnökének vezetésével részvételátogatást tett *J. D. Kiszeljovnál*, a Szovjetunió magyarországi nagykövetségénél. A látogatáson Rákosi tolmácsolta a magyar nép, az MDP és a Népköztársaság kormányának részvétét és együttérzését a veszteség miatt, amely „a drága Sztálin elvtársnak halálával érte a Szovjetunió népeit, az egész haladó emberiséget és a magyar népet, amelynek felszabadítója és legnagyobb barátja volt.”

Az Országos Béketanács nevében küldöttség kereste fel a Szovjetunió magyarországi nagykövetségét, melynek tagjai voltak *Andics Erzsébet*, az Országos Béketanács elnöke, *Kodály Zoltán*, *Lukács György*, *Mihályfi Ernő* népművelési miniszterhelyettes, *Nánási László*, az Országos Béketanács alelnökei és *Benke Valéria*, az Országos Béketanács titkára.

A magyar „szervezett dolgozók” nevében a *Magyar Szakszervezetek Országos Tanácsa* Elnöksége részvételtáviratát fejezte ki a Szovjetunió Szakszervezetei Központi Tanácsa Elnökségének.

A *Magyar-Szovjet Társaság* országos vezetősége a Szovjetunió Minisztertanácsához, a *Dolgozó Ifjúság Szövetsége* (DISZ) Központi Vezetősége a *Lenini-Sztálini Kormszomol* Központi Bizottsághoz küldött távirataiban fejezte ki a magyar nép mélyszégyen megrendülését. Az üzemek, a falvak és a hivatalok dolgozói táviratok százait küldték az MDP Központi Vezetőségéhez és a Szovjetunió magyarországi nagykövetségéhez. Írók, tudósok, parlamenti képviselők, tekintélyes pártönkívűli személyiségek is kifejezték részvétüket.

Forrásunkban két táviratot közlünk, amelyek arra utalnak, hogy az egyházaknak is be kellett állniuk a sorba. Az egyiket az *Adventisták Felekezetének Országos Tanácsa*, a másikat pedig a Kisújszállási Szabadság téri református egyházi presbitériuma küldte az *Állami Egyházügyi Hivatalnak*.

Az 1953. március 6-án megjelenő napilapok Sztálin halálával kapcsolatos nekrológokat közöltek. A Szabad Nép különkiadása gyászkeretben, Sztálin fekete keretben közölt képével jelent meg. A különkiadás „A magyar néphez!” című felhívásában közölte Sztálin halálát, méltatta érdemeit, ismertette a Sztálin betegségről és haláláról kiadott zárójelentést, és egy TASZSZ jelentésben tudósította a magyar népet arról, hogy bizottság alakult Sztálin temetésének megszervezésére. Ez rendkívül fontos volt, mert a „gyászszertartás liturgiája” jelezte a hatalmi viszonyokat. A bizottság elnöke Nyikita Szergejevics Hruscsov, a moszkvai városi pártbizottság első titkára lett, az ő feladata volt eldönteni, hogy ki és mikor áll díszőrséget a ravatal mellett, ki viszi a koporsót, és ki mond beszédet.

Március 6-án, a kora reggeli órákban az ország minden tájára eljutott Sztálin halálának híre. Döbbenet, gyász, könnyek, munkafelajánlások és legendák gyártása. Ez jellemezte a reakciókat. Az egész ország gyászba borult, Sztálin magyar hívei és alattvalói megrendülten gyászoltak. A középületekre először vörös lobogót tűztek, majd hamarosan megjelentek a fekete zászlók is. Az ablakokba Sztálin fekete anyaggal bevont képét állították. Az „utcákon könnyes szemű asszonyok, komoly tekintetű férfiak járnak. Csöndesen, szótlánul. De a tekintetek beszélnek.” - írta a Szabad Nép aznapi száma. Az emberek csoportokban gyülekeztek, tárgyalták az eseményeket.

Az írók és költők is iratták Sztálint. *Darvas József* („mellékesen” közoktatásügyi miniszter) örök életet jósolt a halottnak: „Sztálin elvtárs, a hatalmas Szovjetország népeinek s az egész haladó emberiségnek gondoskodó édesatyja, dicső győzelmek vezérő csillogója, népek igaz államainak s reményességének valóráváltója - elment közülünk.”

Eörsi István

„Sztálin” című költeményében így gyászolta a generalisszimust: „Mi mindent veszítettünk örökre el! / Gyár volt agya, jelen és jövő / számára szakadatlan termelő - / többé ez a gyár / nem munkál soha már, / mert elmosta vér, lerombolta halál! / De termékeit nem rongja az idő.”

Benjámin László ugyancsak hódoló szavakkal emlékezett meg a vezérről:

„Évezredekre szóló alkotások, a szövöttek ész és kéz csodái, az óhajból valóvá lett szabadság - ezekben él ?, amíg ember él. Hatalmas lelkét szétosztotta köztünk; adott örökök és nem fogyatkozott; megsokszorozva büszke nemzetekben, munkában, dalban, harcban ? irányít, népek reménye, kommunizmus atyja, szabadság, béke hős tábornoka. Jelen van és jelen lesz mindenütt, a föld minden zugában, valahol csak ember lakik...”

Az üzemekben, termelőszövetkezetekben, géppalomásokon, állami gazdaságokban, hivatalokban, az egyetemeken és az iskolák szüneteiben gyászröpgyűléseket tartottak. Az egyszerű ember így búcsúzott Sztálintól, akinek gyászkeretes képe előtt „száz- és százezer új ígéret hangzott el. [...] Ígéret fokozott helytállásra, több szénre, több és jobb acélra, arra, hogy gyorsabban forognak majd a gépek a magyar gyárakban.” A diósgyőri martinászok, az adonyi Béke tsz, a komlói bányászok, az angyalföldi Gheorghiu-Dej Hajógyár és az ózdi nagyolvasztó munkásai, parasztok és sztahanovisták megfogadták, hogy „Sztálin-Örséget” állnak, „így fejezzük ki a drága Sztálin elvtárs elvesztésén érzett fájdalomunkat.” - írta a Szabad Nép. A halálesetet kihasnálva a propaganda is működéskébe lépett, aminek hatására parasztok, munkások ezrei újabb és újabb munkafelajánlásokat tettek. „Szívünkben gyászolunk, de kezünk, agyunk még serényebben dolgozik az ? eszméiért.”

Az 1953. március 7-én összeült Minisztertanács 0479/20/1953. számú határozatában elrendelte, hogy március 9-én, délelőtt 10 órakor, Sztálin temetésének napján az üzemekben és a gyárakban, a vasútnál és a közlekedésnél, a postánál, valamennyi hivatalban és iskolában öt perces munkaszünetet tartsanak, és szólaltassák meg a gyári szírnéket, amellyel a munkaszünetet még ünnepélyesebbé lehet tenni. A közölt forrásból kiűnik, hogy a minisztertanács határozat nem vonatkozott azokra a munkaterületekre, „melyekben az 5 perces munkaszünet emberéletet veszélyeztetne, vagy nagy népgazdasági kárral járna”.

Március 8-án, kora délutántól forgalomkorlátozást rendeltek el a Városliget környékén. A villamosok csak a Keleti pályaudvarig közlekedtek. (A Rákóczi és a Thököly úton ekkor még jártak villamosok, a gödöllői HÉV végállomása ugyancsak a Keletinél volt.) A Kossuth Rádió aznapi műsorában ismertette a Szabad Nép vezércikkét, majd Sztálinról szóló dalok és egy irodalmi összeállítás keretében költők írásait olvasták fel, köztük Illés Béla, Nagy Sándor, Kónya Lajos, Kuczka Péter költeményeit. A Petőfi Rádióban felolvasták Méray Tibornak a Szabad Népben megjelent tárca-novelláját, amelyből kiderült, hogy „Sztálinnak akkora hatása volt, hogy amikor már elment a Vörös térről, még ott maradt a szelleme”. [popup title="[]"] format="Default click" activate="click" close text="Vámos György: i. m.]

A nap folyamán *Farkas Mihály* honvédelmi miniszter a másnapi temetés időpontjára díszsortúzet rendelt el 24 lövegből 20 ösztűz lövését.

Vasárnapra összehívták az Országgyűlést, melyet a rádió is közvetített. Nagy Imre miniszterelnök-helyettes ünnepélyes beszédének elmondása után javaslatot terjesztett elő, hogy törvényben örökítsék meg Sztálin emlékét. Érdekességként jegyezzük meg, hogy Nagy Imre beszédében a meghittebb és még szorosabb magyar-szovjet barátság mellett érvelt. A Társadalmi Szemle, az MDP „elméleti” folyóirata márciusi számát teljes egészében újranyomták, s a Sztálin halálával kapcsolatos, fontosnak tartott jelentéseket és dokumentumokat jelentették meg benne. Nagy Imre beszéde azonban nincs közöttük! Az 1953. évi I. törvény sincs a Társadalmi Szemlében, pedig az elég hosszú életűnek bizonyult.

Moszkvában március 6-át, 7-ét, 8-át és 9-ét gyásznapra nyilvánították, ezért 9-ére a Minisztertanács Sztálin halála miatt nemzeti gyászt rendelt el. A gyász miatt nem járváltak a színházak és a mozik, nem tartottak hangversenyeket és sportrendezvényeket, betiltották a szórakoztató műsorokat. Az Államvédelmi Hatóság a Sztálin halálát követő időkben különösen éberrel figyelte a nyilvános helyeket. A nemzeti gyász miatt a *Magyar Nők Demokratikus Szövetsége* (MNDSZ) és a *Szakszervezetek Országos Tanácsának* (SZOT) nőbizottsága által meghirdetett nőgyűlést elhalasztották.

Moszkvában 1953. március 9-én zajlott a temetési ceremónia. Ebből az alkalomból küldöttség utazott Moszkvába Rákosi Mátvás pártfőtitkárnak, a Minisztertanács elnökének vezetésével.

1953. március 9-én, délelőtt 10 órakor, moszkvai idő szerint 12 órakor, Sztálin temetésének időpontjában a szocializmus építő országokban néhány percre megállt az élet: mozdulatlaná dermedt, aki élt. Öt percre megállt a munka a gyárakban, a földeken, a laboratóriumokban és irodákban, szünetelt a forgalom az egész országban, a gyári kurtók, szírnékek, mozdonyok sípjának bűgása közben búcsúzott Magyarország népe Sztálintól, amikor bebalzsamozott holttestét a Vörös téren Lenin múmiája mellé helyezték. Délután szerte az országban gyászgyűléseken búcsúztatták Sztálint. Hazánk városaiban és falvaiban ezen a napon „ismét hitet tett a magyar nép a felszabadító Szovjetunióval való örök barátság, a béke és a szocializmus ügye mellett” - írta a Szabad Nép másnapi számában.

A Kossuth és a Petőfi Rádióban kora reggeltől gyászindulókat és kantátákat közvetítettek, majd 10 órától folyamatosan fordították a Moszkvában, a Vörös téren beszélő orosz bemedő szövegét, valamint Malenkov, Molotov és Berija beszédét.

„Tíz óra előtt egy egészen új, a rádiófigyelő számára ismeretlen hang (vagyis *Gábor Miklós*) olvassa be a szöveget: Sztálint temetjük” címmel. A szovjet és a magyar himnusz, valamint az Internacionálé elhangzása után a következő szöveg hangzott el: [popup title="",Sztálin ügye él! A sztálini korszak gyermekei győzedelmesen menetelnak pártunk útmutatását követve, soha meg nem inogva. [...] Ahol gyermek, acél, búza, terv születik, ott ragyog mindenütt Sztálin neve.""] format="Default click" activate="click" close text="Vámos György: i. m.] A legközelebbi híradásban, délután három órakor már azt jelentették, hogy: eltemették. Nemsokára, pontosan délután 4 órakor megkezdődött a nap fő budapesti eseménye, a gyásznagygyűlés, amelyen a jórészt kirendelt tömeg hódolattal búcsúzott „a szovjet nép, a magyar nemzet és az egész haladó emberiség nagy halottjától”. A gyűlést a Felvonulási térből frissen átnevezett Sztálin-téren, Sztálin hatalmas bronzszobránál tartották. A Szabad Nép tudósítása szerint több mint százezer ember jelent meg, s „hosszú-hosszú sorok álltak a Sztálin-térhez vezető utakon, az emberek sűrű tömegei töltötték meg a Hősök terét. [...] Itt volt az egész főváros, hogy tiszteljen a drága Sztálin elvtárs halhatatlan emléke előtt. [...] eljöttek, hogy búcsút vegyenek tőle, az egyszerű emberek legnagyobb barátjától és **tanítójától.**”

A téren félárbocra engedték a fekete és vörös zászlókat, Sztálin hatalmas szobrának talapzatát virágokkal borították, a kandeláberekben láng lobogott. A szobor előtt a honvédség, az Államvédelmi Hatóság és a rendőrség tagjai álltak díszőrséget. A zenekar gyászindulókat játszott, s a téren fekete és vörös zászlók alatt némán vonult fel Budapest népe. A szobor mellvédjén az elnökség tagjai foglaltak helyet, így Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József, Nagy Imre, Hidas István, Kiss Károly, Hegedűs András, Kristóf István, Horváth Márton, Apró Antal, Szabó István, Zsofinyecz Mihály, Piros László, Rónai Sándor, Harustyák József, az MDP Politikai Bizottságának tagjai. Ott volt J. D. Kiszjelov, a Szovjetunió magyarországi nagykövete is.

A gyásznagygyűlést *Pongrácz Kálmán*, a Budapesti Városi Tanács végrehajtó bizottságának elnöke nyitotta meg. A nyitó beszéd után javasolta, hogy egy perces némasággal adózzanak Sztálin emlékének. A megnyitó után Gerő Ernő, a Minisztertanács első elnökhelyettese mondott beszédet. Gerő a korabeli szertartásnak megfelelően szentvén hangon felszólalt az ismert tételeket: Sztálin minden idők legnagyobb hadvezére, szeretett édesapánk, bölcs tanítónk, a magyar függetlenség atyja, forrón szeretett vezér, legjobb barát, páratlan szervező, aki „erős, egységbe kovácsolt, öntudatos pártot, [...] erős, hatalmas államot, [...] világot átfogó, szervezett békemozgalmat hagyott hátra”, akiben „magyar népünk szeretett édesatyját, legnagyobb jötevőjét, bölcs tanítóját gyászolja.” E soroktól kezdve, a szónoklat második felében Gerő csupa felkiáltójeles óhajító és parancsoló mondatokat hengerhált, amelyben a honvédelem és az államvédelem megerősítése mellett a munkaversenyt is szóba hozta, majd felhívott mindenkit, hogy még szorosabban tömörüljön a párt és Rákosi kéré.

A kötelező ováció után Muszka Imre, a Rákosi Mátvás Művek (volt Weiss Manfréd) Kossuth-díjas sztahanovista vasesztergályosa olvasta fel a számára megírt szöveget. Felszólalását így kezdte: „Meghalt a mi drága Sztálinunk. Meghalt a mi legigazabb barátunk. Meghalt a mi édesapánk”, majd így folytatta: „Nem volt nála szeretőbb édesapánk. Nem volt jobb barátja Nála a mi magyar népünknek, munkásosztályunknak.”

Sztálinváros küldötte, *Boér Béla*, a Sztálin Vasmű dolgozója is szót kapott, aki szerint

„Másfél éve, mióta az ? dicső nevét viseljük, emeltebb fővel járnak nálunk az emberek, magasabbra nőnek a házak és lendületesebben megy a munka.”

A nagygyűlés szónokainak egymásutánja a korabeli szertartásrend szerint alakult. A Fővárosi Tanács elnöke, Pongrácz Kálmán, a helyszín „házigazdájának”, szerepe nyilvánvaló, de nem feledhető az sem, hogy Sztálint még 1947-ben Budapest díszpolgárává választották. Mivel Rákosi délelőtt Moszkvában részt vett a temetésen, Gerő, mint a legmagasabb rangú kommunista volt a szónok. Muszka Imre a korszakra oly jellemző, és valójában a kötelező termelési normák minden határon túli megemelésére, vagyis a munkások vég nélküli kizsigerelésére szolgáló sztahanovista munkaversenyt képviselte, Sztálinváros küldötte pedig az új Dunai Vasmű és a köréje épülő város, a hazai sztálinizmus legnagyobb szimbóluma volt.

Pongrácz Kálmán, a Fővárosi Tanács elnökének zárszava után, gyászindulók hangja mellett Gerő Ernő és Révai József az MDP Központi Vezetőisége nevében megkoszorúzták az emlékművet, majd a tűzérési díszlövésnek közepette a Minisztertanács részéről Nagy Imre és Hidas István, az Elnöki Tanács képviselőjében Nagy Dániel koszorúzott. Ezt követően Farkas Mihály hadseregtagornok, J. D. Kiszeljov, a Szovjetunió nagykövete, majd a többi szocialista ország nagykövete, ideiglenes ügyvivői, valamint az Indiai Köztársaság követségi titkára és a Török Köztársaság követségének képviselői helyezték el koszorúikat. Az Államvédelmi Hatóság volt főnöke, Péter Gábor, ekkor már börtönben volt. *Sebestyén László* a rendőrség képviselőjében tisztelgett az emlékműnél. A meglehetősen hosszú ceremónia második felében a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség, az MDP Budapesti Pártbizottsága, a Budapesti Városi Tanács, Sztálinváros, a Szakszervezetek Országos Tanácsa, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, a Magyar-Szovjet Társaság, az Országos Béketanács, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége és a Magyar Szabadságharcos Szövetség koszorúit helyezték el Sztálin szobránál.

A szobor talapzatát elborították a vörös virágokból, örökzöld babérokól font koszorúk. A nagygyűlés a magyar és a szovjet himnusz, majd az Internacionálé dallamával ért véget. A Szabad Nép tudósítója szerint „A hatalmas tömeg még sokáig ott állt a szobor előtt.” Azonban Vámos György *„Mit ér a szó most?” Rádióműsorok Sztálin haláláról című* tanulmányában megemlíti, hogy a nagygyűlés végén, már a koszorúzás kezdetén megindult a tömeg, oszlani szeretett volna. A botrányos jelenetekről egy korabeli **Item** tudósított.

„Az emberek egymásra torlódtak, egymást taposták, a tumultusban veszekedni, lökdösődni kezdtek. Gyerekek és nők sikoltoztak, férfiak kiabáltak, már senki nem figyelte a koszorúzókat. Leírhatatlan kaosz keletkezett. A rendőrség vezetőit állítólag még aznap este berendelték a pártközpontba, ahol azzal védekeztek, hogy a tömegből előállítottak néhány jelentést írtó „ellenséges elemet”.

A Szabad Nép nem számolt be semmiféle rendezetlenségről, egyszerűen így összegezte a nap eseményét: „Az üzemek, hivatalok dolgozói, az iskolák tanulói koszorúk százait, virágok tömegét helyezték el a nagy vezér szobrára. Budapest népe, amelynek szívében kitörőhözhatatlanul ott él a nagy Sztálin emléke, búcsúzott felszabadítójától, tanítójától, vezérével.” Hogy mi történt a nagygyűlés után, hogy a több mint százézeres tömeg miként hagyta el a teret, nem esik szó.

A temetés estéjén, nyolc órakor a Kossuth Rádióban szóról szóra közvetítették Malenkov, Molotov és Berija beszédét, eredeti orosz hangbejátszásokkal.

1953. március 9-én a vidéki városok és falvak lakói is búcsúztak Sztálintól. Az egyes városokban, falvakban lezajlott megemlékezések mind a szervezésben, mind pedig a lebonyolításban nagyon hasonlítottak egymásra. Szegeden a Széchenyi téren, Miskolcon a Hősök terén, Tatabányán a Petőfi filmszínházban, Salgótarjánban Sztálin szobra előtt, a város főterén, Győrött a városi tanácsháza előtt, Debrecenben az Arany Bika-szálló előtti téren, Veszprémben a színházban, Szombathelyen a szovjet hősök emlékművénel tartottak gyászünnepeket. De megemlékeztek Sztálin haláláról Szolnokon, Kisújszálláson, Türkevén, Karcagon, Egerben, Komlón, Sztálinvárosban, Kaposvárott, Pécsen, Örménykúton, Zalaegerszegen és Lovászában is. A beszámolóik szerint a megemlékezéseken ott voltak az üzemek, a gyárak dolgozói, a falvak parasztjai, az egyetemi hallgatók, a vasutasok, a postások, az egyszerű emberek. Gyászbeszédet mondtak a megyei és városi pártbizottságok titkárai, a sztahanovista él munkások, akik újabb fogadalmakat tettek, hogy [popup title="„fokozzák erőfeszítéseiket, [...] letörlessék adósságukat, teljesítsék tervüket és így szolgálják méltóan a sztálini ügyet”. " format="Default click" activate="click" close text="Szabad Nép. 1953. március 10. XI. évf., 69. sz. 4."] Sok helyen Sztálin életnagyságú, gyászkeretes képét vitték. A gyászünnepek után a gyűlés résztvevői Sztálin szobra vagy a szovjet hősi emlékművek elé vonultak, ahol elhelyezték koszorúikat. Szombathelyen például az ünnepség végén a katonai díszszázad háromszoros díszsörtűzzel tisztelgett Sztálin emléke előtt.

Március 10-től 12-ig számos budapesti filmszínház „Sztálin harcok életével” foglalkozó filmeket tűzött műsorára. A *Feledhetetlen 1919* című, színes, magyarul beszélő filmet a Corvin, a Vörös Csillag (a körüli Royal szálló egykori és mai bálterme), a Puskin, a Munkás, a zugló és a rákosszentmihályi Kossuth filmszínház játszotta. Az *Eskü* című filmet a Szikra mozi tűzte műsorára. A *Sztálingrádi csatát* a Csokonai, a *Harmadik csapást* az Alkotás mozi mutatta be. A Fáklya filmszínház másorra tűzte a *Sztálin, akit legjobban szeretünk* című francia filmet. A Fény moziban szintén ezt a filmet és a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” 34. évfordulójának moszkvai emlékünnepegeről készült filmet játszották.

Az Országos Levéltárban található dokumentumok közül néhány érdekes, korabeli hangulatjelentést közlünk, így Budapest III. kerületi agitációs- és propaganda titkáranak jelentését, a Sztálin elhunyt alkalmából összehívott vidéki falusi és tanácsulésekről, gyászgyűlésekről készült feljegyzéseket. A jelentésekből nemcsak a *Sztálin életéhez, emlékéhez méltó példás, fegyelmezett magatartás, a bálvány iránti szeretet és imádat tükröződik, de már ott lappang a kételkedés és a hogyan tovább gondolata is.*

A jelentések, feljegyzések szinte mindegyike beszámolt arról, hogy a Központi Vezetőség megyékbe lejtuttatott intézkedései előtt nagyfokú bizonytalanság volt a pártbizottságokon és a pártszervezetekben, vagyis hiányzott a *pártvezetés irányító szava*. A KV határozattal hirtelen megváltozott minden, a pártvezetőségek és tanácselnökök most már el tudták magyarázni a dolgozóknak a teendőket és az elvárásokat. A szabadban tartott gyűléseken tömegek vonultak fel, a zenekarok gyászindulókat játszottak, a dekorációk, a felvonulók ünnepi öltözete tükrözték a dolgozók gyászát. Megkoszorúzták a párhelyiségekben lévő Sztálin szobrokat, virágokat vittek a szovjet hősi emlékművekhez, ahol fátylas felvonulást rendeztek. A beszámolóik arról is szólnak, hogy egyes pártbizottságok nem foglalkoztak kellő gondnal a falusi gyűlések előkészítésével, ellenőrzésével, s volt, ahol gyászgyűlést sem tartottak. Ez „hátráltatta [...] a dolgozók érzelmeinek, Sztálin elvtárs iránti szeretetének még szélesebb kibontakozását, megnyilvánulását”, ami vizsgálatot és felelősségre vonást vont maga után.

A hangulatjelentések szerint az emberek kétségbe a temetés napjára, rendbe hozták házuk környékét, „hogy ezzel is tiszteletet adjanak Sztálin elvtársnak”. Volt, aki kijelentte, hogy „az utolsó ruhájába is kerülne, ha lehetne, elmenne a Sztálin elvtárs temetésére”. Rendkívüli taggyűléseket hívtak össze, ahol munkafelajánlásokat tettek a tavaszi munkák példás elvégzésére, pótműszakokat hirdettek. A falusi tanítók gyászindulókat, Sztálinról szóló költeményeket tanítottak be.

A gyász és a szomorúság mellett egyesek már a jövőbe tekintettek, hiszen sokan azt gondolták, Sztálin halálával új időszámítás kezdődött. Többen megfogalmazták kérdéseiket és aggodalmukat az utódlással és a béke ügyével kapcsolatban. Egyesek attól tartottak, hogy „az imperialisták ki fogják használni Sztálin elvtárs halálát egy újabb világháború kibontakozására” és akkor „mi lesz a békével, fenn marad-e”. Megindultak a találgatások, hogy „ki léphet Sztálin elvtárs helyébe [...] most biztosan Molotov elvtárs lesz utód”.

Az „ellenség”, a jelentések szerint elsősorban „Horthy-fasiszta, csendőri és kulák elemek” is aktivizálódtak, mivel hangoztatták a dolgozók között, hogy háború lesz, s azt terjesztették, hogy megindult a harc az SZKP vezetői között Sztálin örökségéért. Mint az egyik jelentés írja, a gyászoló emberek „A legkisebb fegyelmetlenségre felfigyeltek, erőlesen rendre utasították azokat, akik nem hagyták abba a munkát. Óriási felháborodást váltottak ki az ellenséges megnyilvánulások, s a provokációk elkövetőit leleplezték. Volt, ahol véresre vertek embereket, másokat átadtak az ÁVH-nak, volt, akit elbocsátottak munkahelyéről, mert „horogkeresztet és ellenséges jelszavakat rajzoltak a falra”, vagy egyszerűen csak „ellenséges kijelentéseket” tettek. De durvább kijelentések is elhangzottak, sőt a testi erőszakról sem riadtak vissza, például a Hegesztőkészülékek gyárában egy „pártonkívüli dolgozó”, amikor kijelentette: „hogya bárki is terjesztene valami rémhírt [...] kalapáccsal verné ki a fogait”. Előfordult, hogy valaki nem akart részt venni a röpgyűlésen, mert szerinte „nekem nem adott semmit a demokrácia [...] menjen az, akinek adott” - Őt a „dolgozók követelésére” azonnal eltávolították.

A gyász(os) sorozat azonban nem zárult le a temetéssel. Még napokon keresztül a rádióban újra meg újra, az előadások, irodalmi összeállítások, termelési híradók és egyéb műsorok keretében rázendítettek a siratók, és orosz zenészek muzsikája szólt, a napilapok pedig megemlékezéseket közöltek Sztálinról. Azonban a közelgő „nemzeti ünnep” miatt a megemlékezés egyre inkább háttérbe szorult, s előtérbe került április negyediké, a „felszabadulás” megünneplése.

Sztálin halálának évfordulójáról a következő években is megemlékeztek. Egy évvel később, 1954-ben Horváth Márton javaslatot terjesztett az MDP KV Agitációs- és Propaganda Osztálya elé, amelyről határozat is született. A bemutatott dokumentumokból kitűnik, hogy az országosan megjelenő napilapokat, a megyei pártlapokat és a képes hetilapokat utasították, hogy vezércikkek és belső irodalmi cikkek formájában megemlékezzenek meg Sztálin haláláról, és méltassák érdemeit. Az 1954. február 16-án, Horváth Márton aláírásával keltezett bizalmas feljegyzésben kérdésként merült fel, hogy március 5-én kitűzzék-e a gyászlobogót a középületekre. A válasz már másnap megérkezett egy aláírás nélküli, Gerő Ernőnek szóló szigorúan bizalmas, mindössze 12 példányban készült levélben, amely elrendelte, hogy „március 5-én a hivatali, üzemi, társadalmi épületeken és a házközeliségeken gyászlobogót” kell kitűzni. Tehát Sztálin magyar hívei és alattvalói a következő években sem feledkeztek meg vezérükről.

Forrásközlésünk három bázisra épül: forrásokra, fotóanyagra, ill. a levéltári dokumentumok között található sajtókivágatokra. A bemutatott dokumentumokat a Magyar Országos Levéltárban található MDP KV Titkársága, Agitációs- és Propaganda Osztálya, a KV Iroda információs anyagai, Gerő Ernő titkári iratai, a minisztertanács jegyzőkönyvek, a Népművelési Minisztérium Általános iratai, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal Elnöki iratai közül válogattuk, a teljesség igénye nélkül.

A képanyag, amelyet forrásközlésünk végére helyeztünk, alapvetően a gyásznapgyűlés napjának budapesti eseményeit örökíti meg: egyrészt a budapesti utcákon álló, öt perces gyászszünetet tartó embereket, másrészt a különböző gyárakban készült pillanatfelvételeket. A képanyag következő blokkja a gyásznapgyűlés elnökségét és a beszédet tartó Gerő Ernő első miniszterelnök-helyettesét ábrázolja a szónoki emelvényen.

A következő részben a gyásznagygyűlés résztvevőit, főként a gyárak képviselőit láthatjuk, majd végül a koszorúzást végző Gerő Ernőt, Révai Józsefet és Farkas Mihályt, ill. tisztelgő úttörők egy csoportját mutatjuk be.

A sajtócikkek elsősorban az 1953. március 10-én megjelent Szabad Nép tudósításaiból, ill. cikkeiből válogattuk.

Végül befejezőként bemutatunk egy címlapot, illetőleg egy Sztálin halálával kapcsolatos, humorosnak aligha nevezhető karikatúrát, ami utal a korszak meglehetősen sajátos humorára és kifejezi azt a propaganda által súlykolt hitet, amit Leninnel kapcsolatban korábban, sőt évtizedekkel később is állítottak, vagyis: Sztálin élt, Sztálin él, Sztálin élni fog!

Források

A gyászszerartás-elrendelése

a.

10. sz.
Szigorúan bizalmas!

Jegyzőkönyv a Titkárság 1953. március 6-i rendkívüli üléséről

Jelen vannak: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Farkas Mihály, Révai József, Nagy Imre, Kristóf István, Hegedűs András, Hidas István, Horváth Márton, Földvári Rudolf, Ács Lajos, Vég Béla elvtársak.

Napirendi pont:

1.) Sztálin elvtárs halálával kapcsolatos tennivalók.

Előadó: Rákosi Mátyás elvtárs.

A Titkárság tudomásul veszi Rákosi elvtárs megemlékezését Sztálin elvtárs haláláról és a következő határozatot hozza:

Országgyűlés során következő ülését 1953. március 9-ére össze kell hívni. Az ülészak első napirendje Sztálin elvtársról szóló megemlékezés legyen. Törvényben kell megörökíteni Sztálin elvtárs érdemeit hazánk felszabadításában: a magyar dolgozó nép soha el nem múló háláját Sztálin elvtárs iránt.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége, Minisztertanács és az Elnöki Tanács forduljon felhívással a Párt valamennyi tagjához, az ország dolgozó népéhez Sztálin elvtárs halála alkalmából.

A Központi Vezetőség Titkársága tagjai, a Minisztertanács Elnöksége tagjai, az Elnöki Tanács elnöke, a Parlament elnöke tolmácsolják a Szovjetunió budapesti nagykövetének Pártunk tagjai és az egész magyar dolgozó nép Sztálin elvtárs halála felett érzett mély fájdalmát, s a szovjet néppel való együttérzését.

Nemzeti gyászt kell elrendelni a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága, a Szovjetunió Minisztertanácsa erre vonatkozó rendelkezéseinek figyelembe vételével.

A temetés napján az egész országban gyászünnepeken kell megemlékezni Sztálin elvtársról.

A K. V. Agit[ációs- és] Prop[aganda], Párt- és Tömegszervezetek Osztálya, a Budapesti Pártbizottság szervezzék meg, hogy az egész országban röpgyűléseken emlékezzenek meg Sztálin elvtárs haláláról. A röpgyűlések anyagául a Szabad Nép különkiadását, a Központi Vezetőség, a Minisztertanács és Elnöki Tanács felhívását kell felhasználni. A röpgyűlésekről küldjenek táviratokat a Szovjet Követségre.

A K. V. Párt- és Tömegszervezetek Osztálya értesítse a SZOT, a DISZ, az MNDSZ, az MSZT-t hogy a Szovjetunió budapesti nagykövetének e szervezetek tagsága nevében fejezzék ki együttérzésüket a Szovjetunió népeit ért mérhetetlen veszteség alkalmából.

A K. V. Agit[ációs- és] Prop[aganda] Osztálya adjon utasítást a vidéki lapok szerkesztősegeinek a TASZSZ jelentésének közlésére.

A megyei lapok vezércikkben foglalkozzanak Sztálin elvtárs halálával.

A további szükséges intézkedések megtételére a Titkárság bizottságot küld ki. A bizottság tagjai Rákosi Mátyás, Gerő Ernő és Nagy Imre elvtársak.

K. m. f.

Rákosi [kézírással]
főtitkár

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 54. cs. 234. Ó. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Titkárság)

b.

MINISZTERTANÁCS HIVATALA

Készült 50 példányban.
40. számú példány
Kapják: az összes miniszterek és a Minisztertanács alá rendelt hivatalok vezetői

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának
0479/20/1953. sz.
határozata

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elrendelte, hogy szeretett vezérünk és tanítónk, I. V. Sztálin elvtárs temetése időpontjában, március hó 9-én d. e. 10 óraker hazánk összes üzeimében és vállalatainál, a vasútnál, a közlekedésnél, a postánál, valamennyi hivatalban, iskolában és intézménynél népünk mélyeséges gyászának és tiszteletének kifejezéséül 5 perces munkaszünetet tartsanak.

Budapest, 1953. március 7.

Rákosi Mátyás s. k.
a Minisztertanács elnöke

Jelzet: MOL XIX-A-83-a-479/20-1953. (Magyar Országos Levéltár Minisztertanácsai jegyzőkönyvek)

c.

MINISZTERTANÁCS HIVATALA

Valamennyi Miniszter elvtársnak
és a Minisztertanács alá rendelt

hivatalok vezetőinek

Mellékelten megküldöm a Minisztertanács 0479/20/1953. számú határozatát, és közlöm, hogy az abban foglaltak holnap, a napi sajtó útján nyilvánosságra kerülnek.

A munkaszünetre vonatkozó határozat nem vonatkozik olyan munkaterületekre, melyekben az 5 perces munkaszünet emberéletet veszélyeztetne, vagy nagy népgazdasági kárral járna.

Kérem az elvtársat, hogy a szükséges intézkedéseket tegye meg.
Az 5 perces munkaszünet ünnepélyesebbé tételére javaslom a gyári szirénák megszólaltatását.

Budapest, 1953. március 7.

Szalai Béla s. k.
a Minisztertanács Hivatala
vezetője

Jelzet: MOL XIX-A-83-a-479/20-1953. (Magyar Országos Levéltár Minisztertanácsai jegyzőkönyvek)

Táviratok

a.

BUDAPESTI FŐPOSTAHIVATAL Lapszám: 777813 TÁVIRAT

A távirat osztálya: Felvevő hivatal: 60. A távirat száma: 31366
BUDAPEST
Szó: 71/70 Hó és nap: 8
1421

Cím: HORVÁTH JÁNOS
AZ EGYHÁZÜGYI HIVATAL ELNÖKÉNEK
Pasaréti út 57-59. BP=

Felvette: 57
Munkahely, hivataltól, hó és nap, óra, perc.
M 1546

A HN [Hetednap] adventisták felekezete Őszinte együttérzéssel csatlakozik ahhoz a nagy gyászhoz, mely az egész világ dolgozó társadalmát Sztálin generalisszimusz elhunytával érte a világbéke megteremtése és biztosítása érdekében kifejtett felbecsülhetetlen, nagy értékű szolgálata utat mutatott és mi ezen az úton haladva továbbra is hűséggel kívánjuk szolgálni hazánk, a béke és a dolgozók társadalmának ügyét = A HN Adventisták Felekezete Országos Tanácsa.

Jelzet: MOL XIX-A-21-a-161-1953. (Magyar Országos Levéltár Állami Egyházügyi Hivatal Elnöki iratok)

b.

A távirat osztálya: 300/58 Felvevő hivatal: KISÚJSZÁLLÁS. Pénztári szám: 109
Szószám: 149/147. Hó és nap: 8 1000

HORVÁTH JÁNOS ÁLL[AMI] Egyházi HIV[ATAL] Elnök 11
Pasaréti u. 59. BUDAPEST

Kisújszállás Szabadság téri református egyházi presbitériuma gyászulást tartott Jozsif Vis[s]zarionovics Sztálin halála alkalmából, és magam, valamint a hívek ezrei nevében a legŐszintébb fájdalommal és együttérzéssel osztozik abban a gyászban és veszteségben, mely a hatalmas Szovjetunió népét, az egész békeszerető emberiséget, s benne magyar népünk minden jó érzésű tagját érte mélyeséges emberszeretete, az elnyomottakért való megalkuvás nélküli harca, a világ békeségéért vállalt, áldozatot nem ismerő, diadalmas küzdelme nemes [egy]éniségét, életének minden megnyilatkozását, minden igaz keresztény [!] ember szívével összekötötte elvesztése pillanatában. Így mi sem érzünk fontosabb kötelességet annál, mint hogy azok sorainak acél egysége és tömör összeforrottsága mögé álljunk imádságunkkal, szolgálatunkkal és minden erőnkkel a Sztálin nagy örökségének munkáját a békéért, az emberiségért és az emberi társadalom jólétéért hazánkban, a Szovjetunióban és mindenütt a világon tovább viszik - VARGA ISTVÁN főgondnok Dr. SIPOS ISTVÁN lelkipásztor.

Jelzet: MOL XIX-A-21-a-161-1953. (Magyar Országos Levéltár Állami Egyházügyi Hivatal Elnöki iratok)

Hangulatjelentések

a.

Párt- és Tömegszervezetek Osztálya Szigorúan bizalmas.
Készült 12 példányban.
B/493

Feljegyzés

a vidéki dolgozók hangulatáról Sztálin elvtárs elhunytával kapcsolatban

Sztálin elvtárs elhunytának híre mély megdöbbenést keltett az üzemekben, városokban, falvakban egyaránt. Már a kora reggeli órákban az utcák gyászt öltöttek, a középületekre és lakóházakra vörös és gyászlobogókat tűztek ki. A falvakban, ahol nem volt fekete lobogó, sok házra az asszonyok fekete kendőiket tették ki: az ablakokba Sztálin elvtárs fekete anyagokkal bevont képét állították.

Vidéken a Központi Vezetőség megyékbe lejtuttatott intézkedései előtt bizonytalanság volt a pártbizottságokon és pártszervezetekben. A pártbizottságokat számos pártszervezet kereste fel és telefonon kértek intézkedést. Több üzemből a dolgozók a munkakezdés előtt gyűlést tartottak. A párt irányítása hiányában ezeken a gyűléseken mély döbbenet, szomorúság és ernyedség volt tapasztalható - a pártfunkcionáriusoknál is.

Délben, a délutáni műszakok előtt a pártszervezetek által szervezett gyűléseken a dolgozók szinte kivétel nélkül részt vettek. Ezek[en] a gyűléseken a Sztálin elvtárs iránti forró szeretet soha nem látott módon nyilvánult meg, nemcsak a párttagok, de pártönkivüli, sőt eddig közömbös magatartást tanúsító dolgozók részéről is. Férfiak és nők a párttitkárok megemlékező szavait hallgatva, mélyen megrendülve sírtak, felszólalásaikban nagy szeretettel beszéltek Sztálin elvtársról.

Ezeken a gyűléseken már harcos, a fokozott helytállásra, éberségre, a termelés és a munkafegyelem megjavítására mozgósító felszólalások és felajánlások történtek. Számos dolgozó mondta el: Sztálin elvtárs emlékéhez, tanításaihoz csak akkor lehetnek hűek, ha munkájukkal bebizonyítják forró szeretetüket.

A műszaki dolgozók és sztahanovisták kezdeményezésére több üzemből sztahanovista őrségeket szerveztek. A diósgyőri kohászati üzemből Margóczi István, Kossuth-díjas olvasztár és több brigád tett vállalást. Az Elektroacélmu 13. kemencéjénél dolgozó Molnár Miklós brigád lelkes felajánlást tett, melynek végrehajtása során 115%-ra teljesítették napi tervüket. Nógrád megye több üzemében az április 4-i felajánlásaik túlteljesítését vállalták a dolgozók. A Borsodi Tröszt vállalta, hogy szombaton 400 vagonnal több szenet adnak az országnak.

Egyes helyeken a kora reggeli nyomott hangulatot nehezen tudták enyhíteni a pártszervezetek. A komáromi bányákban csak a délutáni műszak előtti gyűlésen változott ez a hangulat, mikor a pártvezetőségek megmagyarázták a dolgozóknak: Sztálin elvtárs iránti szeretetüket, elvesztése fölötti fájdalmukat még több és jobb munkával kell bizonyítaniuk.

Falun a dolgozók, hasonlóan az üzemi munkássághoz, mély szomorúsággal fogadták Sztálin elvtárs halálának hírért. Egymást értesítették, összegyűlve beszélgettek Sztálin elvtársról. Heves és Nógrád megyékben több községben úgy készültek Sztálin elvtárs temetésének napjára, hogy rendbe hozzák házuk környékét, hogy ezzel is tiszteletet adjanak Sztálin elvtársnak. Szabolcs megyében péntek este rendkívüli taggyűléseken jöttek össze a falvak kommunistái, s a taggyűlések többségén lelkes felajánlásokat tettek a tavaszi munkák mielőbbi elvégzésére, az állammal szembeni köteleességeik példás teljesítésére. Bács megyében több gépállomás dolgozói fogadták meg, hogy harcosabban és jobban fognak dolgozni. A kerekegyházi gépállomás dolgozói, valamint a bajai gépállomás kommunista traktoristái vállalták, hogy pótműszakot tartanak munkájuk mielőbbi elvégzése érdekében.

A nagy gyász és Sztálin elvtárs halála fölött érzett mély szomorúság mellett egyes kérdésekben bizonytalanság tapasztalható, nemcsak a pártönkívüliek, hanem a kevésbé képzett és szilárd párttagok között is. Leginkább a béke kérdésének felvetése tapasztalható. Az a tény, hogy Sztálin elvtárs neve szorosan összefonódott a béke ügyével, sokan úgy vélik, halála után a béke nem tartható fenn; vagy azt hangoztatják, hogy az imperialisták ki fogják használni Sztálin elvtárs halálát egy újabb világháború kirobbantására. Sok helyen a tegnapi nap folyamán találgatták, hogy ki léphet Sztálin elvtárs helyébe.

Az ellenség, falun a kulákok, igyekeznek ezt a bizonytalan hangulatot kihasználni. Leginkább azt hangoztatják a dolgozók között, hogy most már bizonyos, hogy háború lesz. Több helyen terjesztették a tegnapi nap folyamán, hogy megindult a harc az SZKP vezetői között: ki lépjen Sztálin elvtárs örökébe.

Az üzemek dolgozói harcosan reagáltak az egyes üzemekben szórványosan megmutató ellenséges megnyilvánulásokra, azonnal leleplezték az ellenséges elemek próbálkozásait. A tatabányai VIII-as aknán horogkeresztet és ellenséges jelszavakat rajzoltak a falra, a tettest fél órán belül elfogták. Fejér megyében a Vadászöltény gyárban és a Könnyűszerszám gyárban tettek ellenséges kijelentéseket egyes dolgozók. A Vadászöltény gyárban egy ellenségesen megnyilvánuló munkást a dolgozók véresre verték és azonnal átadták az ÁVH-nak. A különböző ellenséges megnyilvánulásoknál bebizonyosodott, hogy a provokációk elkövetői Horthy-fasiszta, csendőr, kulák stb. elemek voltak.

Az ellenség általános fellépése nem tapasztalható, s az üzemek, városok, falvak dolgozóinak mély gyászja, megrendültsége, Sztálin elvtárs iránti szeretete mögött eltörpül az ellenség szórványos provokációja.
[Dátum nélkül.]

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 61. cs. 241. Ö. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Iroda információs anyagai)

b.

MDP Központi Vezetőség Párt- és Tömegszervezetek Osztálya	Szigorúan bizalmas. Készült: 11 pld. KE.
--	---

Feljegyzés

Sztálin elvtárs elhunyt alkalmából összehívott vidéki tanácsulésekről és a hétfői gyásznagygyűlésekről

Sztálin elvtárs elhunyt feletti mély gyász, a Sztálin elvtárs iránti forró szeretet az egész országban egységesen nyilvánult meg a vasárnapi és hétfői napon. A pártszervezetek gyors, mozgósító, szervező munkáját messze felülmúlták a dolgozók megmozdulásai. A tanácsuléseken a hétfő délelőtti ötperces munkabeszűntés alatt és a tömeggyűléseken, az üzemekben, városokban, falvakban egyaránt a dolgozók Sztálin elvtárs életéhez, emlékéhez méltó példás, fegyelmezett magatartást tanúsítottak.

A vasárnapi tanácsuléseket - kevés hely kivételével - nagyszámú dolgozó jelenlétében tartották meg. A megyei tanácsuléseken 200-350-en, a járási tanácsuléseken 150-300-an, a községekben 50-300-an jelentek meg. Egy sor helyen a meghívottakon kívül nagyszámúban vettek részt a városok, községek dolgozói, megtöltve a tanácsulés háza kultúrtermet, helyiségeit. Zalalövőn 1200-an, Fótton 800-an, Kőszegen 750-en vettek részt a gyásznagygyűlésen.

A tanácselnökök egyszerű, szívből jövő szavakkal emlékeztek meg Sztálin elvtárs életéről, munkájáról, s többségük fokozott helytállásra, jobb munkára szólította fel a dolgozókat. A tanácsuléseken sok dolgozó tett felajánlást. A falvakban elsősorban a tavaszi munkák példás elvégzésére tettek fogadalmat. Számos tanácsulésen - különösen falun - megrendülve sírtak nők és férfiak.

A pártbizottságok és a tanácsok többsége a Központi Vezetőség útmutatásai alapján szervezték meg az üléseket. Az utasításokkal ellentétben Hajdú megyében Barcsi elvtárs, Komárom megyében Práth elvtárs megyei titkárok nem jelentek meg a megyei tanácsulésen, más értekezleten vettek részt.

A hétfői nagygyűléseket a megyei, járási székhelyek többségében gondosan szervezték a pártbizottságok. A szabadtéri gyűlésekre nagy tömegek vonultak fel. A városok üzemi munkásai - a műszakban lévőkön kívül - szinte hiánytalanul részt vettek. Több üzemi népnevelő elmondotta: nem kellett hívni senkit, mindenki készült a gyűlésre.

Miskolcon mintegy 40 000, Szegeden 35 000, Székesfehérváron 20 000, Salgótarjánban, Egerben és Kaposvárott 15 000, Békéscsabán 12 000, Nyíregyházán a hideg és havazás ellenére 10 000 dolgozó vonult fel tisztelegni Sztálin elvtárs emlékének. Sztálinvárosban a gyűlésen 22 000-en vettek részt.

A kisebb városokban, járási székhelyeken 3-8000-es tömegek vonultak fel. Több vidéki gyűlésen a felvonulók előtt vagy a gyűlések színhelyén zenekarok gyászzindulót játszottak, a dekorációk, a felvonulók ünnepi öltözeté hűen tükrözte a dolgozók nagy gyászát. A felvonulók és a gyűlésen résztvevők között nagyszámúban vettek részt asszonyok. Békéscsabán a résztvevők mintegy 40%-a nő volt, többségük fekete fejkendővel. A bányavidékeken nagyszámúban vettek részt bányászasszonyok.

A felvonulásokon, a gyűléseken példás volt a fegyelem. Sok városban, pl. Miskolcon, Pécsen a gyűlés színhelyéről kizorulva a mellékutcákon hosszú sorokban álltak, s az Internacionálé utolsó hangjait senki sem távozott; igen fegyelmezett volt a tömegek elvonulása is.

A nagygyűlések előadói általában a városi, járási, egyes megyékben a megyei titkár elvtársak voltak. Helyenként egy-két felszólaló, sztahanovisták, kiváló dolgozók fogadalmat tettek maguk és dolgozóitarsaik nevében: jobb és több munkával hűen fogják szolgálni Sztálin elvtárs ügyét. A nyíregyházi nagygyűlés táviratba foglalta fogadalmát, melyet elküldtek a Szovjet Követségnek és a Központi Vezetőségnek.

Azokban a városokban, ahol szovjet hősi emlékművek állnak, a párt és tömegszervezetek, üzemek képviselői megkoszorúzták azokat.

Néhány megyében a megyei pártbizottság nem értette meg megfelelően a tömeggyűlés jelentőségét, s nem fordítottak kellő gondot előkészítésére. Hajdú, Pest, Békés megye több járásában, Komárom és Veszprém megyében több pártbizottság a tavaszi munkákra, a hidegre, stb.-re hivatkozva az esti órákban, zárt helyiségben rendezte a gyűlést. Ezekben a helyeken a gyűléstermek, színházak körül nagy tömegek gyűltek össze, s szorultak ki a gyűlésekről. Ahol hangszórók közvetítették a beszédet, a dolgozók fegyelmezetten végighallgatták. Békés megye több járásában a dolgozók követelték, hogy szabad téren rendezzék a gyászzűlést, hogy minél többen részt vehessenek rajta. A nagygyűlések mindenhol mély benyomást keltenek a dolgozóknál. A dolgozók Sztálin elvtárs és a Szovjetunió iránti forró szeretetük és ragaszkodásuknak olyan példáját adták, amit eddig nem tapasztaltak. Baján reggeltől estig egyesével, kettesével mentek a dolgozók a szovjet hősi emlékműhöz. Estére a szeretet virágai, kis ibolya és hívővirágcsokrok gyűltek halomba. A salgótarjáni dolgozók, bányászasszonyok, s még sok más város dolgozói árasztották el virágaikkal Sztálin elvtárs hős katonáinak emlékműveit.

A Borsod megyei Szikszó község utcáit, házaikat egész nap takarították, tisztogatták, Szabolcs megye egyik községében a gyűlés színhelyét, az egész teret felgereblyézték, a teret körülvevő házak elé friss homokot hordtak a ház lakói.

Nagykálloban mintegy 300 főnyi feketébe öltözött, egyénileg dolgozó paraszt gyűlt össze a gyűlés színhelyén, s ott várták be fegyelmezten a felvonulókat.

Az üzemekben a Sztálin elvtárs emlékének áldozó 5 perc munkaszünet alatt megható jelenetek játszódtak le. Székesfehérvár üzemében a gépek leállása utáni csendben a dolgozók egyszerre vették le sapkájukat; sokan munkapadjuk mellett állva megrendülve sírtak. A legkisebb fegyelmezetlenségre felfigyeltek, és erélyesen rendreutasították, aki még beszélt vagy nem hagyta azonnal abba a munkát.

Az elmúlt napon számos tapasztalat bizonyította, hogy azokat a fogadalmakat, melyeket Sztálin elvtárs iránti mély tiszteletük kifejezésére tettek, a dolgozók példásan igyekeznek teljesíteni. A megyebizottságok jelentései az üzemek, a falu munkájának lendületéről és a sztálini Őrségekről számolnak be, melyeket az üzemek, gépállomások, tsz-ek dolgozói álltak.

Sztálin elvtárs elhunytá utáni napokban kiváló termelési eredmények születtek több üzemben. A Győri Vagongyár kovácsoló üzemében csütörtökön 8%-os volt a tervelemaradás. Pénteken és szombaton már behozták a lemaradást és március 9-ig szóló tervüket már 24%-[k]al túlteljesítették. Az acélöntöde pénteken 108%-ra, szombaton 124%-ra teljesítette napi tervét. A győri öntöde és kovácsoló gyár pénteken 138%-ra, szombaton 140%-ra teljesítette napi tervét. A győri fonóban Pattogó Mária párttag, fonónó 148, majd 150%-ra, Mezei Mária 4 gépről 6-ra tért át és napi tervét 6-án 223, 7-én 231%-ra teljesítette. Veszprémben a várpalotai bánya szombaton 102.4%-ra, a dudari bánya 135%-ra teljesítette napi tervét.

Az elmúlt napokban és különösen hétfőn lendületesebben folyt a falvakban is a szántás-vetés. Szabolcs megyében az összes traktor szántott, egyes tszcs-k több munkát végeztek el egy nap, mint az egész megelőző héten.

Sztálin elvtárs elhunytá feletti mély gyász, a hála és szeretet sokféle megnyilvánulása Sztálin elvtárs temetése napján szinte megbénította az ellenséget. Az ország egész területéről mintegy 8-10 provokációról vagy ellenséges megnyilvánulásról adtak jelentést a pártbizottságok. Az ellenséges elemek provokációi a dolgozók osztatlan felháborodását váltották ki. Munkahelyükről azonnal eltávolították és átadták őket a hatóságoknak.

Budapest, 1953. március 10.

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 61. cs. 241. Ö. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Iroda információs anyagai)

c.

MDP Központi Vezetősége Párt- és Tömegszervezetek Osztálya	Szigorúan bizalmas! Készült: 11 pl. KE.
---	--

Feljegyzés a falusi gyásznagygyűlésekről

A városi, járásszékhelyi gyásznagygyűlésekhez hasonlóan az ország községeinek többségében a dolgozók nagy számban vettek részt a gyásznagygyűléseken. Termelőszövetkezeti csoportok dolgozói, egyéni dolgozó parasztok fekete ünnepi öltözetben vonultak a gyűlések színhelyére. Baranya megye majd minden községében az asszonyok legszebb fekete kendőiket tűzték ki gyászlobogóul a házakra. A falusi felvonulásokon az asszonyok nagy számban vettek részt, magukkal víve gyermekeiket is.

A falvak nagy szeretettel készültek a gyűlésekre. Falusi tanítók egy-két nap alatt tanítottak be kórusokat, gyászdulókat, Sztálin elvtársról szóló költeményeket. Számos nagygyűlésen úttörőkórusok énekelték Sztálin elvtárs legkedvesebb dalát, a „Szulikót”.

A szabadtéri gyűlések helyét szépen dekorálták. A falusi felvonulásokat és gyűléseket is a fegyelmesség, a nagy tiszteletadás jellemezte. A dolgozó parasztok virágokat vittek a szovjet hősi emlékművekhez, a párthelyiségekben lévő kis Sztálin szobrokhoz. Zala megye néhány községében - köztük határ menti községekben is - este fáklyás gyászfelvonulást tartottak.

Számos községben, ahol a dolgozók mozgósítása mindeddig nehézségekbe ütközött, most a felnőtt lakosság többsége megmozdult, kifejezte Sztálin elvtárs iránti tiszteletüket és szeretetüket. A legkisebb községekben is, pl. Baranya megyében, ahol a pártszervezetek gondos munkát végeztek, 80-100-an jelentek meg a gyűléseken.

A párttitkár elvtársak általában a Szabad Népben és a megyei sajtóban megjelent cikkek alapján készültek fel beszédeikre. Az ünnepi beszédek után majd minden községben sok dolgozó tett fogadalmat, kötelességeik példásabb teljesítésére, a szántás-vetés mielőbbi elvégzésére, a beadási kötelezettségeik határidő előtti teljesítésére.

A megyei és járási pártbizottságok egy része nem foglalkozott kellő gondnal a falusi gyűlések előkészítésével, ellenőrzésével. Pest megyében, a szentendrei járásban egy község kivételével sehol nem tartottak gyásznagygyűlést; a budai járás községeiben, s más Pest megyei községekben is az a nézet uralkodott, hogy a tanácsulások után nem lehet még egy gyűlést szervezni (Maglód, Vecsés, Monor stb.). Vas megye cellódömölki járásban 19 községben nem szervezték meg a gyűlést. Szabolcsban a baktalórántházai [I] és a fehérgyarmati JB felelőtlensége folytán nem jutott le az instrukció időben a községekbe és a gyűléseken igen kevesen jelentek meg (pl. Nyirkércsen). Több megyében, pl. Pest, Hajdú és Békés megyében a Központi Vezetőség utasítása ellenére főleg zárt helyen tartották meg a gyűléseket, s így módon a lakosság jelentős részét kirekesztették a gyűlésekről.

Borsod megye szerencsi járásban, Fejér megye sárbogárdi járásban nem a községi titkárokat bízták meg a gyászbeszéd megtartásával, hanem helyettük a JB tagok, aktívák tartották a gyűléseket. A sátoraljaújhegyi járás minden községében - a JB helytelen utasítására - az egyes pártalapszervezetek tartottak gyűléseket, ahová pártonkívülieket is meghívtak.

A Központi Vezetőség utasításainak helytelen végrehajtása, a nagygyűlések sikerében nem bízó járási bizottságok opportunistá magatartása nagymértékben hátráltatta ezeken a helyeken a dolgozók érzelmeinek Sztálin elvtárs iránti szeretetének még szélesebb kibontakozását, megnyilvánulását.

A Párt- és Tömegszervezetek Osztálya intézkedik, hogy a megyebizottságok folytassanak vizsgálatot a felelősen eljáró funkcionáriusokkal szemben, s vonják felelősségre őket.

Budapest, 1953. március 10.

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 61. cs. 241. Ö. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Iroda információs anyagai)

d.

MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA III. KER. SZERVEZETE	Bp. P. B.	Budapest, 1953. III. 9.
BUDAPEST III., KORONA TÉR 2.	AL/RB/3/III/6/183	

Hangulatjelentés Sztálin elvtárs haláláról

Kerületünk dolgozói mély megrendüléssel vették tudomásul Sztálin elvtárs halálát. A reggeli órákban fekete, majd vörös zászlókat tűztek ki dolgozóink az üzemek és házak falaira. Üzemekben minden műhelyben Sztálin elvtárs képét fekete szalaggal vonták be.

Kerületünkben minden üzemben röpgyűlést tartottak. Itt több dolgozó sírt, de a röpgyűlés előtt is, mikor bementek az üzembe, és megtudták, hogy Sztálin elvtárs elhunyt, több dolgozónak kicsordult a könny a szeméből. Pl. a Textilfestő gyárban Kocsis Béláné a mosógépen sírva dolgozott, és mikor a Pártbizottság egyik tagja megkérdezte tőle, hogy miért sír, azt mondta, hogy kérdezhet ilyen, hiszen egy ilyen Ember, aki a világ dolgozójáért harcolt, a gyermekekért és azért, hogy mi itt nyugodtan dolgozhatunk, őt veszítettük el, Sztálin elvtársat. Galambos népnevelő elvtársnő elmondta Kocsis elvtársnőnek, hogy a mi Pártunk évtizedes harc nyomán összekovacsolódt, most az a feladatunk, még nagyobb munkával, harciasabban dolgozzunk 5 éves tervünkért. Elmondotta továbbá, hogy Sztálin elvtárs nem halt meg, élni fog továbbra is dolgozó népünkben eszméje.

A Textilkészítő gyárban a röpgyűlésen minden dolgozó levette a fejéről kalapját, és úgy hallgatta végig a röpgyűlést. Itt a hangulat igen nyomott volt.

Kerületünkben a déli órákban megmutatkozott az a harcosság, ami még eddig nem volt nálunk tapasztalható. A kommunisták és a pártonkívüli dolgozók fogadalmat tettek, hogy még nagyobb éberséggel fognak Örködni pártunk egysége felett, s még szívósabban harcolnak minden ellenséges megnyilvánulással szemben. Elmondta, pl. az Őbudai Hajógyárban Ökrös Károly gyalus, hogy még sokkal nagyobb éberségre van szükség, mint eddig, mert az ellenségtől várható, hogy igyekszik kihasználni a mostani eseményeket Sztálin elvtárs halálával kapcsolatosan. Fogadalmat tettek a pártcsoport-bizalmiak is, hogy még jobban fogják végezni pártmunkájukat. Pl. a Pamutkiszítő gyárban Kott Ilona pártcsoportbizalmi megfogadta, hogy csoportjával ezentúl rendszeresen fog foglalkozni. Ígéretet tett, hogy csoportján belül az oktatásról senki sem fog hiányozni. Olyan agitációs munkát végez ennek érdekében, hogy meggyőzze az elvtársakat az oktatás jelentőségéről. Ő maga megfogadja, hogy tanulmányi színvonalát állandóan emeli.

Vannak olyan dolgozók is, akik Sztálin elvtárs életét tanulmányozzák a szemináriumon, ezek a röpgyűléseken felhívták többi dolgozó társuk figyelmét, hogy ezt az anyagot tartsa minden dolgozó szem előtt. Vasvári elvtársnő a Pamutkiszítőben elmondta, hogy ő aktívabb lesz, mint eddig és a szemináriumon nemcsak

hallgató lesz, hanem az anyag kitárgyalása során hozzá fog szólni.

Kerületünk több üzemében tapasztaltuk, hogy olyan dolgozók tettek fogadalmat a pártmunka, valamint a termelés megjavítása érdekében, akik eddig passzív magatartást tanúsítottak a szocializmus építésének időszakában. Pl. a Goldberger gyárban Stander Jenő, a vésnök műhely népnevelője elmondta, hogy most lett felvéve párttagnak. Elmondta továbbá, hogy eddig a hozzá beosztott dolgozókkal nem foglalkozott, most megfogadja, hogy ezután foglalkozni fog munkatársaival, elmondja majd, hogy az ellenséget meg kell semmisíteni, és tovább kell vinni azt a harcot, amit Sztálin elvtárs vezetésével eddig vittünk.

A dolgozók egyre jobban látják, hogy állandóan erősíteni kell Pártunkat, hazánkat, és itt elsősorban a termelés vonalán van komoly megmozdulás. Pl. a Bécsi úti Téglagyárban a röpgyűléseken kb. 30 dolgozó újabb felajánlást tett, ezzel mutatják meg Sztálin elvtárs iránti szeretetüket.

Ebből a felajánlásokból kiemelkedett Kálmán Rókus, Sokacz György és Illés József, akik 15-20%-os termelési felajánlást tettek. Legjobb volt a bánya dolgozóinak felajánlása.

Hasonló megmozdulás volt a textiliparban is, ahol a dolgozók fogadalmat tettek, hogy az 1-ső [!] negyedéves tervüket maradéktalanul teljesítik. Pl. a Cs[illag]h[egy]i Lenárgyárban megfogadták, hogy tervüket maradéktalanul teljesítik. A röpgyűlésen felszólalt Komlós Ferencné, keresztorszóó nő és vállalta, hogy tervét túlteljesíti, ezzel is be akarja bizonyítani azt, hogy kész harcolni a békéért, ezzel fejezi ki Sztálin elvtárs iránti szeretetét. Ilyen volt özv. Klöcker Frigyesné, sztahanovista kivarrónő. Elmondta, hogy Ó hadiözvegy, két gyermek anyja, tudja, hogy férje az imperialisták ágyúötlékeként pusztult el, több és jobb munkával akarja a békét megvédeni, és két gyermekét a Szovjetunió iránti szeretetre és az imperialisták iránti gyűlöletre nevelni. A Goldberger gyár dolgozói megfogadják, hogy híven megőrzik Sztálin elvtárs örökségét, még szorosabbra zárják a Goldberger gyár kommunista Pártunk sorait. Fokozott éberséggel Őrködnek Pártunk egysége és tisztasága felett, egy emberként tömörülnek a Pártunk Központi Vezetősége, népnök szeretett vezére, Sztálin elvtárs legjobb magyar tanítványa, Rákosi elvtárs köré. Még elszántabban, odaadóbban harcolnak a hős szovjet nép oldalán, a Szovjetunió nagy Kommunista Pártjának vezetésével a béke megvédéséért.

Vasipari dolgozó[]nk is komoly mértékben megmozdultak, s fogadalmat tettek, ami abban nyilvánul meg, hogy a vasasok elmondták, hogy nem volt a világon olyan ember, akit ennyire szerettek volna, mint Sztálin elvtársat. Ilyen volt az Óbudai Hajógyárban Szalai elvtárs, gyalus, elmondta, hogy Ó nagyon szereti Sztálin elvtársat, ez az ember tett legelőbbet a világ proletariátusáért és ezért hálával tartozik minden dolgozó Sztálin elvtársnak.

A Hegesztőkészülékek gyárában a dolgozókat megdöbbenette Sztálin elvtárs halálának híre. Megfogadták, hogy még harcosabban állnak ki a termelés frontján, mint eddig. Pl. Dinnyés Gyula pártkivüli dolgozó elmondta, hogy abban a részlegben, ahol Ő dolgozik, igyekszik az agitációval előbbre [!] lendíteni a termelést. Továbbá elmondja, hogyha bárki is terjesztene valami rémhírt, durván fejezte ki magát, hogy kalapáccsal verné ki a fogait. Megmutatkozik Sztálin elvtárs iránti szeretet abban is, hogy a forgácsoló műhelyben Enzsöl Lajosné azt mondta, hogy az utolsó ruhájába is kerülne, ha lehetne, elmenne a Sztálin elvtárs temetésére. Ebben az üzemben a dolgozók termelési felajánlásokat tettek. Pl. Barcsmai Jánosné esztergályos vállalta, hogy február havi tervéhez viszonyítva termelését 10%-kal emeli és 1-ső [!] negyedéves tervét 5 nappal, a második negyedéves tervét 10 nappal előbb fejezi be, munkamódszerét átadja Enzsöl Jánosnének, hogy második havi 96%-os átlagról a 3. hónapban 100% fölé emelje. Együd Lajosné sztahanovista, kormánykitüntetett vállalta, hogy 1954. március havi tervét ebben a hónapban teljesíti, ez évi tervét március 3-án befejezte.

A dolgozók harcosága megmutatkozott az ellenséggel szemben is. Pl. a MÁV szentendrei vonalán, Filatori-gáti állomáson Papp Béla fűtő ellenséges magatartást tanúsított, összehívták a dolgozókat és röpgyűlésen azonnali eltávolítását követelték. Ezt azonnal végrehajtották, a röpgyűlés után nevezett Papp Béla fűtő kiszaladt, felugrott a mozdonyra, a dolgozók azonban utána szaladtak és a mozdonyról lerántották és azt mondták, hogy szedd össze a holmidat és távozz tőlünk. Hasonló jelenség történt az Óbudai Goldberger gyárban, Horváth Gyula a dolgozók hívására nem akart részt venni a röpgyűlésen, azt mondta, „nekem nem adott semmit a demokrácia és nem megyek röpgyűlésre”, Őt is a dolgozók követelésére az üzemből eltávolították.

Kerületünk üzeméből a pártvezetőség és a műszaki vezetőség részéről táviratok érkeztek a kerületi pártbizottsághoz, amiben megfogadták, hogy még jobb munkával fognak hozzájárulni a szocializmus építéséhez, megjavítsák [!] a pártépítést, de különösen az 5 éves terv maradéktalan végrehajtását fogadták meg.

Kerületünkben, egy-két üzemben mutatkoztak hiányosságok, amit abból állapítottunk meg, hogy számos helyről ellenséges megnyilvánulást nem jelentettek üzemi pártszervezeteink. Ez azért történt, mert a reggeli órákban a kommunista bizonyos fokig letörtek voltak és nem figyeltek fel az ellenség megnyilvánulására. Pl. az Óbudai Harisnyagyárban Kuttyánné kíváncsi volt, és azt kérdezte, hogy a „békétárgyalások továbbra is folynak-e?”

Voltak olyan hangok is, hogy egy-egy dolgozó véleményt alkotott, hogy ki lesz Sztálin elvtárs után a vezető. Pl. ebben az üzemben Sruzlné azt mondta: „hogy most biztosan Molotov elvtárs lesz az utód”.

Róhr Károly elvtárs a Szeszgyárból a titkár elvtárs felhívására úgy látja, hogy Visinszki elvtárs az, aki Sztálin elvtárs helyét betölti. Álláspontját azzal támasztja alá, hogy nemzetközi téren Ő a legképzettebb elvtárs. Aranyosi János elvtárs a XIX. Pártkongresszus irányvonalát ismerteti a többi dolgozókkal és Sztálin elvtárs utódjául Malenkov elvtársat jelöli meg. A különböző véleményeket a Szabad Nép szombati száma megdöntötte és tisztázta.

Mutatkozott egy-két üzemben siránkozás is. Pl. mi lesz a békével, fenn marad-e? Pedig a Központi Vezetőség felhívására megjelent, és mégis ennek ellenére az Óbudai Harisnyagyárban Stefán Lajos átvevő azt mondta, hogy „attól félek, hogy ezt a csapást az imperialisták nem használják ki, hogy megtámadjanak bennünket”.

Az ellenség konkrét megnyilvánulása a M. Á. V. Filatori-gáti vonalán, amire már fenn utaltunk, Papp Bélánál volt, aki azt mondta „Sarveitz Józsefnének, hogy te nem viselsz gyászszallagot? [!] Hiszen te is a közértebe tartozol.” Vagy pl. a Goldberger gyárban konkrétan Horváth Gyula ifjú azt mondta a röpgyűlés előtt, hogy „Ő nem megy a röpgyűlésre, mert neki nem adott semmit sem a demokrácia, menjen az, akinek adott.” A fent említett módon a dolgozóink ezekkel szemben jól megérdemelt módon jártak el.

A Pártbizottság a munkatársakat összehívta és tájékoztatta Sztálin elvtárs haláláról, felhívta a figyelmet az esetleges ellenséges megnyilvánulásokra. Az érkezőlet után minden osztálytitkár és munkatárs kimentek az üzemekbe és segítettek pártszervezeteinknek a röpgyűlések megszervezésében és igyekeztek harcos hangulatot teremteni az üzemi pártbizottságok, valamint a pártvezetőségek körében.

Eltvársi üdvözléssel
Androvits László [kézírással aláírt]
agit. prop. titkár

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 88. cs. 829. Ó. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Iroda információs anyagai)

Egy évvel később...

a.

Havas [Ernő] elvtárs [kézírással]	0068/kf 7.
MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA KÖZPONTI VEZETŐSÉGE AGIT. PROP. OSZTÁLY	Látta: Farkas Mihály elvtárs B I Z A L M A S! (Készült: 24 pl.) JI.

Javaslat

Sztálin elvtárs halála évfordulójáról való megemlékezésre

- Az egész magyar sajtó március 5-én (a hetilapok, folyóiratok első márciusi számukban) emlékezzen meg Sztálin elvtársról vezércikkkel, illetve belső irodalmi cikkek formájában. A Szabad Nép, Népszava, Szabad Föld, Néphadsereg, továbbá a megyei pártlapok és a képes hetilapok (Nők Lapja, Béke és Szabadság, Új Világ) közöljenek fényképet is Sztálin elvtársról.
A Társadalmi Szemle és a Propagandista márciusi száma vezércikkben méltassa Sztálin elvtárs szerepét.
A cikkek az SZKP 50. évfordulójára kiadott tézisek alapján mutassák meg Sztálin elvtársnak, mint Lenin ügye nagy folytatójának szerepét a szocialista társadalom felépítésében. Emlékezzenek meg Sztálin elvtársnak, mint zseniális hadvezérnek szerepéről a második világháborúban; mutassák meg, mit jelentett számunkra a szovjet nép és a hős Vörös Hadsereg felszabadító harca és győzelme.
- Az üzemekben, falvakban, termelőszövetkezetekben, állami gazdaságokban, géppálmásokon, hivatalokban s egyéb intézményekben, továbbá a Néphadsereg, Határőrség, Belső Karhatalom alakulatainál március 5-én a pártalapszervezetek tartsanak kisgyűléseket Sztálin elvtárs emlékére. Az előadók részére a KV Agit[ációs- és] Prop[aganda] Osztálya készítsen beszédanyagot.

3. Felmerül a kérdés, tegyük-e ki március 5-én gyászlobogót a középületekre.

Budapest, 1954. február 16.
Horváth Márton

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 89. cs. 163. ó. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Agitációs- és Propaganda Osztály)

b.

GER? elvtárs!
Szigorúan bizalmas!
Készült: 12 példányban.

Vissza.
II/17-én. Gerő [kézírással aláírt]

1. 1954. március 5-én a központi, köztársasági és területi lapokban vezércikkek és más cikkek formájában megemlékezni I. V. Sztálinról. Ehhez a „Pravda” sajtóirodáján keresztül a köztársasági, határterületi és területi lapok részére megfelelő propagandista cikkeket küldeni.

A „Kommunizist”-ben vezércikket közölni I. V. Sztálinról.

A „Vaproszi Filozofii”, „Vaproszi Ekonomiki”, „Vaproszi Isztorii”, „Plánovoje Hozajstvo”, „Maladoj Kommunizist” 1954. márciusi számában, valamint a köztársasági pártfolyóiratokban vezércikkekben méltatni I. V. Sztálin szerepét, mint Lenin nagy ügyének folytatóját.

I. V. Sztálin emlékére szóló cikkekben megmutatni Őt, mint V. I. Lenin ügyének nagy folytatóját, megvilágítani I. V. Sztálin szerepét, szoros kapcsolatban a Kommunista Párt és a szovjet nép tevékenységével a szocialista társadalom felépítésében, megmutatni a Párt és a szovjet nép megbonthatatlan egységét.

Vezérfonalként felhasználni a cikkek előkészítésénél I. V. Sztálin halálával kapcsolatos az SZKP KB-nak, a Szovjetunió Minisztertanácsának és a Szovjetunió Legfelső Tanács elnökségének felhívását „A Párt valamennyi tagjához, a Szovjetunió valamennyi dolgozójához”, a „SZKP KB Propaganda és Agitációs osztályának téziseit A Szovjetunió Kommunista Pártjának ötven esztendeje”, az SZKP KB szeptemberi ülésének határozatait és a Párt és a kormány utána következő határozatait.

2. Az üzemekben, műhelyekben, kolhozokban, szovhozokban, gépállomásokon, hivatalokban és katonai alakulatoknál kisgyűléseket tartani I. V. Sztálin emlékére.

3. Az „Ogonyok”, a „Szovjetszkaja Szozuz”, „Szména”, „Szovjetszkaja Zsenscsina”, „Rabotnica” és „Kresztjanka” folyóiratokban, valamint a lapokban I. V. Sztálin arcképét közölni.

4. Március 5-én a hivatali, üzemi, társadalmi épületeken és a házközelőségeken gyászlobogót kitenni.

Budapest, 1954. február 17.

[aláírás nélkül]

Jelzet: MOL M-S 276. f. 61. cs. 369. ó. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV Iroda információs anyagai)

c.

H/19/1954.

MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA
KÖZPONTI VEZETŐSÉGE
Szigorúan bizalmas!
Láttam:
1954.

HATÁROZAT

Sztálin elvtárs halála évfordulójáról való megemlékezésről

1. Az egész magyar sajtó március 5-én (a hetilapok, folyóiratok első márciusi számukban) emlékezzen meg Sztálin elvtársról vezércikkek, illetve belső irodalmi cikkek formájában. A Szabad Nép, Népszava, Szabad Föld, Néphadsereg, továbbá a megyei pártlapok és a képes hetilapok (Nők Lapja, Béke és Szabadság, Új Világ) közöljenek fényképet is Sztálin elvtársról.

A Társadalmi Szemle és a Propagandista márciusi száma vezércikkben méltassa Sztálin elvtárs szerepét.

A cikkek a SZKP 50. évfordulójára kiadott tézisek és az SZKP Központi Bizottságának a választókhöz szóló felhívása alapján mutassák meg Sztálin elvtársnak, mint Lenin ügye nagy folytatójának szerepét a szocialista társadalom felépítésében. Emlékezzenek meg Sztálin elvtársnak, mint zseniális hadvezérnek szerepéről a második világháborúban; mutassák meg mit jelentett számunkra a szovjet nép és a hős Vörös Hadsereg felszabadító harca és győzelme.

2. A nagyobb üzemekben, falvakban, jelentősebb termelőszövetkezetekben, állami gazdaságokban, gépállomásokon, továbbá a Néphadsereg, Határőrség, Belső Karhatalom alakulatainál március 5-én a pártalapszervezetek tartanak kisgyűléseket Sztálin elvtárs emlékére. Az előadók részére a Központi Vezetőség Agit.-Prop. Osztálya készítsen beszédanyagot.

Kiküldve: 1954. február 22-én.

Jelzet: MOL M-KS 276. f. 60. cs. 418. ó. e. (Magyar Országos Levéltár MDP KV, PB, Titkárság, SZB nyomtatott határozatait, körleveleit)

Címkék:

[Mozdonyok sípja](#) [3]

[Sztálin](#) [4]

[halál](#) [5]

[TASZSZ](#) [6]

[Elnöki Tanács](#) [7]

[DISZ](#) [8]

[Dolgozó Ifjúság Szövetsége](#) [9]

[Minisztertanács](#) [10]

[Szabad Nép](#) [11]

[Sztálinváros](#) [12]

[Rákosi Mátyás](#) [13]

[Vörös Csillag](#) [14]

[nagygyűlés](#) [15]

Kiadás: 8. évfolyam (2008) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/zeng_zug_a_mozdonyok_sipja_minden_szavat_szivunkbe_irta_.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/zeng_zug_a_mozdonyok_sipja_minden_szavat_szivunkbe_irta_.html

[2] https://www.archivnet.hu/././galeria_pop.php%3Fga_id%3D29

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mozdonyok-sipja>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztalin>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/halal>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/taszsz>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/elnoki-tanacs>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/disz>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dolgozo-ifjusag-szovetsege>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/minisztertanacs>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szabad-neo>

- [12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztalinvaros>
- [13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi-matyas>
- [14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/voros-csillag>
- [15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nagygyules>